לכך נחלוק בין נסכי עגל לנסכי שור ת"ל ככה יעשה לשור האחד מגיד שלא חלק בין נסכי עגל לנסכי שור או לאיל למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין נסכי בן שנה לנסכי בן שנתיים לכך נחלוק בין נסכי שנתיים לנסכי שלש ת"ל [1]או לאיל האחד או לשה בכבשים למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי כשבה לנסכי רחל ת"ל או לשה בכבשים או בעזים למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי גדי לנסכי תיש ת"ל או בעזים הקיש קטן שבעזים לגדול שבתישים מה זה בשלשת לוגין אף זה בשלשת לוגין: ושם היום כתוב כו': (א)הגע בעצמך שזייג אותו היום שם משמר היה כתוב עליו הגע בעצמך שזייג אותו המשמר שם היום שם שבת שם חודש היה כתוב עליהן אפילו רוצה לזייג אין מצוי לזייג:

הלכה ד מתני' [א]שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאין ואחת לשכת הכלים לשכת חשאין יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי לשכת הכלים כל מי שהוא מתנדב כלי זורקו לתוכה ואחת לשלשים יום הגזברין פותחין אותה וכל כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר (ב)נמכרין ודמיהן נופלין (ללשכת) לבדק הבית: **גמ'** ר'(ה) יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמן הוון פרנסים והוון יהבין לר' חמא אבוי (ג)דר' יהושעיה דינר והוא יהיב ליה לחורנין רבי זכריה חתניה דר' לוי הוו הכל מליזין עליו אמרין דלא צריך והוא נסב מן דדמך בדקון ואשכחין דהוה מפליג ליה לחורנין רבי חיננא בר פפא הוה מפליג מצוה בליליא חד זמן פגע ביה רבהון דרוחייא א"ל לא כן אלפן ר' [2]לא תסיג גבול רעך א"ל ולא כן כתיב [3]מתן בסתר יכפה אף והוה מסתפי מיניה וערק מן קומוי אמר(ו) רבי יונה אשרי נותן לדל אין כתיב כאן אלא [4]אשרי משכיל אל דל זה שהוא מסתכל במצוה היאך לעשותה כיצד היה רבי (יוחנן) יונה עושה כשהיה רואה עני בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע מן דהוה נסיב הוה א"ל מתנה היא לך חייא בר ארא אית הוה סבין ביומינון מאן דהוה היב להון מבין ריש שתא לצומא רבא הוון נסבין מן בתר כן לא הוון נסבין אמרין [א]דשתן גבן נחמיה(ז) איש שיחין פגע בו ירושלמי א' א"ל זכה עמי חדא תרנגולתא א"ל הא לך (ד)טומיתיה דקופד וזבין קופד ואכיל ומית והיה צווח ואמר בואו וספדו להרוגו של נחמיה נחום(ח) איש גם זו היה מוליך דורון לבית חמיו פגע בו מוכה שחין א' א"ל זכה עמי ממה דאית גבך אמר ליה מיחזור חזר ואשכחיה מית והוה אמר לקיבליה עינייא דחמינך ולא (ט)יסבון לך יסתמיין ידיה דלא פשטן מיתן לך יתקטעון רגלייא דלא רהטן למיתן לך יתברון ומטתיה כן סליק לגביה ר' עקיבא אמר ליה אי לי שאני רואה אותך בכך אמר ליה אי לי שאין אני רואה אותך בכך אמר ליה מה את מקללני אמר ליה ומה את מבעט ביסורין רבי הושעיה רבה הוה רביה דבריה חד סגי נהורא והוה יליף אכול עימיה בכל יום חד זמן הוה ליה אורחין ולא מטא מיכול עימיה ברמשא סליק לגביה א"ל לא יכעום מרי עלי בגין דהוה לי אורחין יומא דין דאמרית דלא ליבזוי ביקרא דמרי יומא דין בגין כן לא אכלית עם מרי יומא דין א"ל אתה פייסתה למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמיים יקבל פיוסך א"ל הדא מנא לך א"ל מר"א בן יעקב דר"א בן יעקב עאל חד דסגי נהורא לקרתיה יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה דיימרון דאילולי דהוה בר נשא רבא לא יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה עבדין ליה פרנסה דאיקר אמר לון מהו הכין אמרון ליה ר"א בן יעקב יתב לרע מינך וצלוי עלוי הדא צלותא אתה גמלתה חסד למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יגמול יתך חסד: (דלמא) רבי חמא בר חנינה ורבי הושעיא (רבה) הוו מטיילין באילין כנישתא דלוד א"ר חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן אמר ליה כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן [5]לא הוה אית בני נש דילעון באורייתא רבי אבון עבד אילין תרעייה דסדרא

בין נסכי כבש. שהוא בן שנה לנסכי איל שהוא בן שתי שנה: **ת"ל ככה יעשה לשור האחד.** כל נסכי שור אחד הן ושור בן יומו קרוי שור ורש"י במנחות פי' דמיתורא דלשון קדריש שבכר כתיב והקריב על בן הבקר מנחה וכן דריש בכולן והראשון נ"ל: **ת"ל או לאיל הא'.** כיון שהוא איל כל נסכיו אחד הן בין זקן או שהוא בין י"ג חדש: **ת"ל או לשה בכבשים.** כל שה שבכבשים שוות הם בנסכיהם: **בין נסכי גדי.** קטן לתיש גדול: **הגע עצמך.** ופריך הגע עצמך שהגיעו עד שיצא היום ההוא כשבת הבאה ומאי מהני שכתוב עליו שם היום: **ומפני שם משמר.** של אותו שבת נמי היה כתוב עליו: **ופריך הגע עצמך.** שימתין אלו שנה עד שיצא זמן המשמר שנית: **ומפני שם היום.** כמה ימים בשנה: **שם השבת.** כמה שבת בחודש: **שם החדש היה כתוב עליהן.** וגם שם המשמר שאינו מצוי שיזדמן שיהיו כולם ביום א' מכוון אלא להרבה שנים

הלכה ד מתני' לשכת חשאים. על שם שנותנין בתוכה נותנין בסתר והמתפרנסים ממנה נוטלין בסתר: **ללשכת בדק הבית.** ללשכה שמונחים בה כל קדשי בדק הבית: **גמ' הון פרנסין.** היו גבאי צדקה: **והוה יהיב ליה.** לאחרים שהיו העניים מתביישים לקבל מהגבאי: **מליזין עליו.** מדברין בו ואמרו שאינו צריך ליטול צדקה ונוטל: **מן דדמך.** כשמת בדקו ומצאו שלא נהנה ממה שקיבל אלא היה נותן לאחרים: **הוה מפליג וכו'.** היה מחלק צדקה בלילה ומוליכה אצל העניים שלא לביישן: **חד זמן.** פעם אחת פגע בו שר של רוחות וא"ל לא כך למדתנו רבינו לא תסיג גבול רעך ולילה גבול של רוחות לילך ואין לבני אדם לצאת בו: **מתן בסתר יכפה אף.** ויציאתו זו כדי ליתן צדקה בסתר ראוי הוא שיסתיר עצמו מפניו: **וערק.** הרוח מיירא ממנו שלא יכפהו ויברח מלפניו: **זהו שמסתכל במצוה.** הצדקה היאך לעשותה שלא יתבייש העני: **טול ואתה פורע.** כשתקבל ירושתך: **ה"ג א"ל יהא לך כמתנה אר"ח בר אדא וכו'.** וה"פ והוה א"ל אם לא יהיה לך לשלם הרי הוא לך במתנה כי היה חושש אולי יתאמץ העני לפרוע לו כשיראה שלא נפלה לו ירושה או כדי שלא יהיה לעני כגזל לפי דעתו: **איש הוה סבין וכו'.** היו זקנים בימיו כל מה שהיו נותנין להם מר"ה עד יוה"כ היו מקבלין ומשם ואילך לא היו מקבלין: **אמרי דשתן גבן.** מה שאנו צריכין לכל השנה כבר הוא אצלנו שהיו נותנין להם בימים אלו די פרנסתן לכל השנה כך נ"ל ויפה מראה פי' בזה פירושים דחוקים: **זכה עמי.** עשה עמי צדקה ותן לי תרנגולת חדא: **ה"ג א"ל הא לך טימיתא חדא וזבין קופד.** וה"פ הא לך מטבע זו וקנה לך בשר: **ואכל.** בשר שור ומת: **להרוגו של נחמיה.** שאילו נתן לו בשר תרנגולת שהיה רגיל בו היה חי: **א"ל מיחזור.** כשיחזור יתן לו לאכול: **אמר.** לנגד כמה עיניו שראו אותו ולא קבלוהו יהיו סתומין: **ידיה.** דלא פשטו עצמן ליתן לעני יתקטעון: **רגלים.** שלא רצו לקראתך ליתן לך ישברו: **ומטתיה כן.** ועלתה לו כך בעיניו וידיו ורגליו: **א"ל.** רבי עקיבא מה אתה מקללני: **א"ל.** נחום ולמה אתה מבעט ביסורין דקאמרת אוי לי: **הוה רביה דבריה.** מלמד של בנו היה סגי נהור והיה רגיל לאכול עם רבי הושעיא בכל יום: **חד זמן וכו'.** פעם אחת היה לו לר"ה אורחים ולא קרא לסגי נהור שיאכל עמו: **ברמשא.** לערב: **א"ל.** ר"ה לא יכעום אדוני עלי שלא זמנתיך שתאכל עמי היום לפי שהיו אורחין אצלי ואמרתי שלא לזלזל בכבודך שיביישוך הלכך לא אכלתי עמך יום הזה: **א"ל אתה פייסת.** למי שנראה ואינו רואה אותו שרואה ואינו נראה והוא הקב"ה יקבל פיוסך ותפלתך: **א"ל.** מנ"ל הא לברך כן: **מראב"י.** מעובדא דראב"י: **דראב"י.** נכנס סגי נהור לעירו ישב ראב"י למטה ממנו שיאמרו הבריות אילו לא היה סגי נהור זה גברא רבא לא היה ראב"י יושב למטה ממנו ועשו לו פרנסה ולצדקה יקרה: **אמר להון.** הסגי נהור מהו זה שנותנין לי כל כך: **וצלי עלוי.** והתפלל סגי נהור זה על ראב"י הלזו תפלה: **דלמא.** מעשה: **הוון מטיילין.** בבתי כנסיות שבלוד: **כמה ממון שיקעו אבותי כאן.** שהם בנו בתי כנסיות אלה משלהם: **כמה נפשות שיקעו בבנין הזה.** וכי לא היו בני אדם שיעסקו בתורה והיה ראוי להוציא ממון זה עליהם לפרנסתם ונראה שהיה ידוע לר' הושעיא שהיו עניים בני תורה בזמן ההוא שביטלו תורתם מדוחק הפרנסה והיה ראוי לאבותיו של ר' חמא לפרנסם ולא יקפידו על הציור של בנין בהכ"נ: **עבד.** אלו

ריבב"ן

מתני' לשכות חדרים. חשאים על שם שעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי בצנעא שלא יתביישו: **כלי שמצאו בו צורך בדק הבית מניחין אותו.** לבד"ה: ירושלמי תני קדשי מזבח מוציאין את הראוי להן מקדשי בדק הבית [ואין] קדשי בה"ב מוציאין את הראוי להן מקדשי מזבח. והתנינן כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בדק הבית פ"ד אותן שהקדישו לקדשי מזבח הקדישו וקתני ודמיהן נופלין ללשכת בד"ה(ו) כלומר בשעה שהקדישו עיקר קדושתן לבד"ה:

תקלין חדתין

הכתוב כו' דכבש עשרון א' ואיל ב' עשרונים: **ת"ל ככה יעשה לשור האחד.** דבין גדול בין קטן נסכיו שוין א"נ מהכא דשור בן יומו קרוי שור כדכתיב שור או כשב או עז כי יולד: **או לאיל למה נאמר.** והלא כבר נאמר או לאיל תעשה מנחה: **בן שנה.** הוא כבש בן שנתים הוא איל: **לבן שלש.** שיהיה נסכיו יותר: **ת"ל או לאיל.** מריבויא אשמועינן. א"נ מעת שקרוי איל הכל אחד בן שנתים ובן ג': **או לשה בכבשים למה נאמר כו'.** והלא כבר נאמר או לגוית לכבש האחד: **כבשה.** נקבה דכבשים: **רחלה.** נקבה דעזים: **ת"ל או גו'.** מריבויא: **או בעזים.** והלא עזים בכלל כבשים הם: **גדי.** היינו בתוך: **תיש.** זקן: **בג' לוגין.** הוא רביעית ההין שההין י"ב לוג וכ"ה הסוגיא בבבלי (מנחות צא ב צב א): **הגע עצמך כו'.** אמתניתין מהדר כלומר מה בכך שהיה כתוב עליו שם היום יכול הרמאי להמתין כשבוע האחרת שיגיע יום זה הכתוב בחותם: **שם משמר.** ומפני שהיה כתוב שם המשמר ובשבוע האחרת משמר אחר ולא יהיה יכול לרמאות: ופריך הרי יכול להמתין עד שיחזור אליו זה המשמר וזה היום: **ומפני שם יום ושבת וחדש כתוב.** שלא שייך שימתין זמן הרבה עד שיארע כן: **מתני' לשכת חשאים.** על שם שנותנין לתוכה בסתר והמתפרנסים ממנה נוטלים בסתר: **ללשכת בד"ה.** ללשכה שנותנין בתוכה כל בד"ה: **גמ' לחורנין.** מפני שהיו מתביישים לקבל מיד הגבאי ונתן להם מה שלקח שהוא לא היה צריך: **מלעיזין.** לשון לעז: **מפליג.** ממה שהיה נוטל: **מצוה.** צדקה: **בליליא.** משום מתן בסתר שלא לבייש המקבלים וכמ"ש על דלא יהביה כו': **לא תסיג.** ובלילה זמן הרוחות ואמרו אל יצא ת"ח יחידי בלילה: **מתן בסתר.** וזה כל כוונתי בהליכתי בלילה ושלוחי מצוה אינן ניזוקין ובפרט שכופה אף: **שהוא מסתכל במצוה.** בהשכל ובחכמה שלא יהיה בה שום פחיתות: **שנפלה לך ירושה ממקום אחר.** דכתיב בית והון נחלת אבות. וכשנפסק זה כגון זה שירד מנכסיו ירושתו ממקום אחר להתפרנס מאחרים המשפיעים לזה כלומר שהשפיעו לו: **טול ואתה פורע.** כדאמרי' בשבת (קנא ב) כי אתא עניא אקדים ליה ריפתא כי היכי דליקדמו לבניך כו' גלגל הוא שחוזר בעולם כו' שאם הוא לא בא בנו או בן בנו ואמרו במ"ר הקב"ה עושה סולמות מוריש לזה ומעשיר לזה וח"ם ואתה פורע כוונה אחריתי: **מן דהוה נסיב כו'.** כדי שלא יסבור כפשוטו שהוא כע"ח ויצטער כמ"ש ברש"י ע"ז כע"ח עלג כו': **איש הוי סבין ביומינו.** בימינו היו זקנים: **סבין ריש שתא כו'.** דגירסת הירושל' כל מזונותיו של אדם קצובין מר"ה ועד יוה"כ. והיה דעתם כזה שמר"ה ועד יוה"כ הוא קצבת מזונות לכל השנה ולכן עד יוה"כ היו נוטלין שעדיין לא נקצב להם במרום ורשות בידם ליטול משא"כ אחר יוה"כ שכבר נקצב להם פרנסתם על כל השנה מסתמא שהיה בידם ולא היו רוצים ליטול וזהו דשתא גבן של כל השנה אצלנו כבר: **זכה עמי.** עשה עמי צדקה והוא כמ"ש יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית שנאמר ושם האיש אשר עשיתי וגו': **הא לך.** מטבע זו וקנה לך חילופה בשר: **ואכל.** בשר שור ומת: **להרוגו של נחמיה.** שאילו נתן לו בשר תרנגולת כהרגלו היה חי: **נחום איש גם זו.** שנקרא זו איתמרא בבבלי במס' תענית (כא א) וכאן יותר מדוקדקת: **גם זו.** שהיה אומר על כ"ד גם זו לטובה: **דורון.** בבבלי מפורש משא ג' חמורים מאכל ומשתה ומגדים: **מוכה שחין א'.** שהיה נראה לעין חולה גדול ואלם: **זכה עמי.** לא אמר במוכרח לזה מאד אלא שתזכה עמי בנתינתך לי ולא הפליג בקשתו כשהיה דאתיא לקמיה דנחמיה אלדיק וא"ל הרי הם מוטלים בסכנת מיתה שבודאי היה מוכרח ליתן תכף ועתה חשב במוחו יתן לו ומשום כבוד חמיו היה אץ לדרכו וו"ש לבית חמיו: **אשכחיה.** כחזרתו דמית: **קאים כו'.** עמד לנגדו: **עיני' דלא חמון כו'.** האשים עצמו על שלא הבין גודל חוליו ותלישותו וה"ל להזדרז: **דלא פשטן.** כמ"ש פתוח תפתח את ידך וגו': **לך.** שהיה נראה חולה גדול ופניו העידו בו: **דלא רהטין.** בתחילה וגם אילו היה רץ יותר במוחו מיראתו ודאגתו על העני היה מוצאו עדיין חי והיה מצילו: **רביה דבריה.** מלמד של בנו היה סגי נהור והיה רגיל לאכול עמו בכל יום משום כבודו: **חד זמן כו'.** פ"א היו לר' הושעיה אורחין ולא אכל עמו: **לא יכעום.** לא יתרעם אדוני עלי: **דלא ליבזו.** שלא יבזו כבודך שאינם מכירים אותך: **מנא לך.** הא ברכתא שהוא דרך חכמה: **דראב"י.** בא חד סגי נהור למקומו וישב ר"א למטה הימנו כדי שיאמרו אילו לא היה סגי נהור זה גברא רבא לא היה יתיב רבי אלעזר בן יעקב למטה הימנו ועשו לו פרנסה בכבוד: **מהו הכין.** שראה שהפליגו על המדה כפי ערכו שהיו רגילים בני אדם ליתן לו: **א"ל.** רבי אלעזר בן יעקב יושב למטה ממך: **וצלי כו'.** התפלל הסגי נהור עליו: **גמלת חסד.** שישב למטה הימנו: **שקעו אבותי.** שבנו בתי כנסיות אלו: **כמה נפשות כו'.** וכי לא היו בני אדם שיפרנסו אותם שיעסקו בתורה:

מסורת הש"ס

א) ירושל' פאה פ"ח הל"ח, ב) ויק"ר פ' לד. ג) ער' כתובות סז ב, ד) תענ' כא א, ה) יהבין, ו) נראה דחסר כאן וצ"ל ומשני כיני מתניתין לצורך בדק הבית כלומר בשעה שהקדשו וכו' כצ"ל ור"ל דהירושלמי משני דמתני' מיירי דעיקר קדושתן היה לבה"ב.

◆

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פרק ג מערכין הל"ב ופ"י ממ"ע הל"א:

יט ב טוש"ע יו"ד סי' רמט סעי"ז:

◆

נוסחת הבבלי

(א) הגע עצמך (שעירות אותו היום ממש) כו': (ב) נמכרין כדמיהן ונופלין ללשכת בדק הבית: (ג) דר' הושעיה (אזל) דינר כו' הוו מלעיזין כו' דלצ"ל למיתסב והוא כו' דדמך אשכחיה דהוה יהיב מן דליה לאחרנין כו' אר"י אשרי משכיל אל דל אשרי נותן כו' זה המסתכל בצדקה כו' נסיב יהיב ליה כמתנה א"ר חייא בר אבא כו' למימר רשותא גבן כו': (ד) טומיתא חדא ותיכול קופד אכל קופד ומית כו' זכה עמי א"ל כו' עיניים דלא חמון לך יסתמיון כו' סליק ר"ע לבקרו ליה א"ל כו' אורחין לא סליק לגביה ברמשא כו' חמי תפייס מן דחמא ולא מיתחמי אמר ליה כו':

◆

הגהות הגר"א

[א] וש גורסין רשותא גבן ועוד חלופי גרסאות וער' ביפ"מ סוף מס' פאה:

◆

תורה אור השלם

1. כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ לַשֶּׂה בַכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: במדבר טו יא
2. לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: דברים יט יד
3. מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף וְשֹׁחַד בַּחֵק חֵמָה עַזָּה: משלי כא יד
4. אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְיָ: תהלים מא ב